MANNERHEIM-MUSEO

Valokuva Kitty Linderistä ja Gustaf Mannerheimista metsästysmatkalla Norjassa 1918 löytyi Kitty Linderin jäämistöstä.

Carl Gustaf Emil Mannerheim kertoo nyt omin sanoin vuodesta 1918, avioerostaan Anastasia Mannerheimista ja rakkaudestaan Kitty Linderiin. Se on mahdollista, koska arkistojen kätköistä avataan hänen käsin kirjoittamansa rakkauskirjeet ja avioero-oikeudenkäynnin hapertuneet pöytäkirjat.

TUIJA PALLASTE

RAKKAUDELLA, Gustaf

Norjan pääkaupunki Kristiania oli sateinen ja musta marraskuun viidennen päivän iltana vuonna 1918.

Carl Gustaf Emil Mannerheim istui kirjoituspöydän ääressä kaupungin parhaassa hotellissa ja odotti puhelua.

Tilanne oli hieman kiusallinen.

Hänen matkakumppaninsa, siskon mies **Mikael Gripenberg**, oli nukahtanut nojatuoliin aivan puhelimen viereen. Kenties miehet olivat nauttineet joutilaan ja harmaan päivän aikana muutaman lasillisen, ehkä he olivat vain rupatelleet Gustafin huoneen lämmössä.

Joka tapauksessa kenraali ei näyttänyt nyt saavan haluamaansa keskustelurauhaa.

Puhelin pysyi vaiti. Mannerheim oli hermostunut. Hän ryhtyi kirjoittamaan kirjettä.

> *–– En voi ymmärtää, miksei puhelua tule, kello on jo seitsemän. –– On ollut aika mukavaa vihdoin saada viettää vähän rauhallisempi päivä, vapaana Tukholman jatkuvasta mairittelusta, juoksentelusta ja puhelimessa puhumisesta. Mutta kuinka ihanaa olisikaan ollut nauttia tästä rauhasta kahdestaan! Jokainen askeleeni muistuttaa minua siitä mukavasta päivästä tai pikemminkin kahdesta, jotka vietimme täällä syyskuussa.* (2. 11. 1918)

Gustaf Mannerheim oli 51-vuotias. Hän oli naimisissa ja kirjoitti kirjettä nuorelle naiselle, jonka suhteen hänellä oli vakavia aikomuksia. Takana oli vuosia, jotka olivat mullistaneet hänen elämänsä.

Mannerheim oli palvellut 30 vuotta Venäjän armeijaa. Hän oli edennyt tsaarin lähipiiriin, mutta keisarillinen Venäjä oli nyt luhistunut ja bolsevikkien käsissä.

Suomen suuriruhtinaskunnassa Mannerheim ei ollut asunut vuosikymmeniin, mutta loppuvuodesta 1917 työtön kenraali oli uskollisen miespalvelijansa kanssa paennut Venäjältä juuri itsenäistyneeseen synnyinmaahansa. Hän oli asettunut sisarpuolensa asuntoon Helsingin Länsi-Heikinkadulle, tulevalle Mannerheimintielle, ja jo talvella hänelle oli tarjottu työtä.

Hänen tehtäväkseen uskottiin Suomen armeijan kokoaminen.

Keväällä hän johti talonpoikaisarmeijansa sotaan suomalaisten työläisten ja maaseudun vähävaraisten armeijaa vastaan.

Kesän kynnyksellä, toukokuisen voitonparaatin jälkeen, hän astui hieman katkerana laivaan, joka vei hänet Ruotsiin. Mannerheim oli joutunut ristiriitaan esimiestensä kanssa. Hän ei sulattanut Suomen senaatin jatkuvaa yhteistyötä saksalaisten kanssa. ➤

Kesän Mannerheim piti tukikohtanaan Tukholman Grand Hôtelia. Hän käytti hyväkseen Pietarin-aikaisia suhteitaan ja keskusteli suurlähettiläiden, ministerien ja emigroituneiden venäläisten kanssa Euroopan ja Suomen asioista.

Sitten elokuussa 1918 alkoi tapahtua.

Mannerheim oli kutsuttu metsästysretkelle, ampumaan peuroja ja riekkoja Norjaan. Retken järjesti hänen hyvä ystävänsä **Hjalmar Linder**, joka toi vuonoille mukanaan omat palvelijansa ja kokin Tukholmasta. Linder oli Mannerheimin Sophie-siskon entinen aviomies.

Seuraeessa patikoi myös Hjalmar Linderin 31-vuotias sisarpuoli **Catharine "Kitty" Linder**.

Ja nyt, marraskuussa 1918, Gustaf Mannerheim odotti malttamattomana puhelua Kitty Linderiltä Kristianiassa, nykyisessä Oslossa. Hän muisteli heidän syyskuussa samassa Grand Hôtelissa viettämäänsä mukavaa päivää, tai oikeastaan kahta.

Lanko Gripenberg havahtui ja katosi omaan huoneeseensa juuri ennen kuin puhelin soi.

Puhelun jälkeen Mannerheim jatkoi kirjettään:

Vihdoinkin, seitsemän surun ja pettymyksen jälkeen saimme puhelumme. – – En voi kyllin ilmaista iloani siitä, ettei Kitty vielä ole ennättänyt unohtaa minua.

Gustaf Mannerheimin romanssista häntä 20 vuotta nuoremman Kitty Linderin kanssa on juoruttu vuosikymmeniä, mutta tietoa siitä on ollut niukasti.

Mannerheim itse ei muistelmissaan kerro tunteistaan mitään, ja avioliitonkin hän mainitsee vain lauseella. Hän ilmeisesti hävitti Linderiltä saamansa kirjeet.

Kitty Linder taas piti Gustaf Mannerheimilta saamiaan kirjeitä vuosikymmeniä visusti tallessa. Linderin kuoleman jälkeen arkit löytyivät hänen jäämistöstään, ja vuonna 1994 ne suljettiin kansioon Suomen Kansallisarkiston uumeniin.

Vain jokunen tutkija on saanut ne lukea.

Kirjeissä Mannerheim kertoo omin sanoin, mitä hän ajatteli vuonna 1918 ja vuonna 1919 Suomen ja Euroopan tilanteesta, mutta se ei ole pääasia.

Pääasia on rakkaus.

Kirjeissä hän kertoo myös, kuinka hän samaan aikaan yrittää kiireesti järjestää avioeroaan.

Siitä kertovat myös Mannerheimin avioero-oikeudenkäynnin pöytäkirjat todistajalausuntoineen vuosilta 1918 ja 1919.

Nekin ovat pysyneet poissa uteliaiden silmistä.

Alkusyksy 1918 oli Euroopassa kuohuvaa aikaa. Maailmansota oli jatkunut neljä vuotta, ja yli kymmenen miljoonaa ihmistä oli kuollut.

Ympärysvallat eli Englanti, Yhdysvallat ja Ranska alkoivat päästä keskusvaltojen eli Saksan ja Itävalta-Unkarin niskan päälle.

Sekasortoinen Venäjä oli keväällä irrottautunut sodasta. Kaoottinen Saksa oli luhistumassa.

Silti Suomen saksalaismielinen hallitus teki 9. lokakuuta 1918 päätöksen, jonka mukaan Suomesta tulisi kuningaskunta. Hallitsijaksi oli katsottu saksalainen Hessenin prinssi **Friedrich Karl**.

Myös Gustaf Mannerheim teki päätöksen.

Viettäessään kesää Ruotsissa hän oli sairastanut espanjantaudin. Influenssa yltyi vuonna 1918 pandemiaksi ja surmasi kymmeniä miljoonia ihmisiä. Suomessakin se vaati 25 000 uhria.

Mannerheim selvisi vuodelevolla. Elokuiselle metsästysmatkalle hän lähti toipilaana.

Ehkäpä vakava sairaus ja menneen vuoden mullistukset olivat herkistäneet häntä, sillä nyt Mannerheim harkitsi suurta elämänmuutosta.

Hän aikoi hankkia talveksi huoneiston Tukholman Östermalmin Tyskbagaregatanilta.

Hän halusi avioeron.

Mannerheim oli mennyt naimisiin 25-vuotiaana, saanut lapsia ja viettänyt sellaista perhe-elämää kuin aatelisperheet Venäjällä viettivät. Mutta

"Olen ymmärtänyt, että minusta halutaan tehdä valtionhoitaja."

pariskunta oli muuttanut erilleen Pietarin-kodistaan noin kymmenen aviovuoden jälkeen, ja liitto oli enää olemassa vain paperilla. Yli kymmeneen vuoteen Mannerheim ei ollut ollut tekemisissä vaimonsa **Anastasia Mannerheimin** kanssa, joka oli muuttanut Pariisiin.

Nyt avioliitto saisi päättyä virallisesti.

Elämäkerrat kertovat, että Mannerheim hoiti avioeronsa vuonna 1919 Torniossa, joka tuohon aikaan tunnettiin pika-avioerojen antajana. Syyksi on arveltu valmistautumista Suomen ensimmäisiin presidentinvaaleihin. Niissä venäläisellä vaimolla olisi ollut huono kaiku.

Mutta – kuten vuonna 2003 löytyneistä eropapereista voi lukea – ei se johtunut siitä.

Oli lokakuun 12. päivä 1918.

Suomi oli kolme päivää aiemmin valinnut itselleen kuninkaan.

Mannerheim oli käymässä Helsingissä ja lähetti kirjeen Hangon raastuvanoikeuteen. Hän oli kirjoittanut käsin anomuksen, jossa hän pyysi oikeutta haastamaan hänen vaimonsa Anastasia Mannerheimin avioero-oikeudenkäyntiin.

Myös Mannerheimin työnäkymät olivat muuttumassa.

Englanti ja Yhdysvallat eivät olleet tunnustaneet Suomea, joka oli vihollismaa Saksan kumppani. Ranska oli katkaissut diplomaattisuhteet Suomeen.

Talvi oli tulossa, Suomessa nähtiin nälkää. Maahan ei saatu viljaa.

Paasikiven johtama senaatti eli hallitus pyysi nyt Mannerheimia matkustamaan Lontooseen ja Pariisiin. Mannerheim oli vaikutusvaltainen ja sivussa Suomen saksalaismielisestä hallinnosta. Hänen toivottiin korjaavan tilannetta ja tunnustelevan, mitä Englanti ja Ranska ajattelisivat saksalaisesta prinssistä Suomen kuninkaana.

Mannerheim otti salaisen tehtävän vastaan.

Hän aikoi myös keskustella Ahvenanmaan-kysymyksestä – Ruotsi jatkoi saarten havittelua itselleen – sekä mahdollisesta hyökkäyksestä Pietariin sikäläisten valkoisten kenraalien avuksi.

Gustaf Mannerheim osasi useita kieliä. Aatelisen kasvatuksen, kadettikoulun, Venäjän hovin, pitkän Aasian-matkan ja armeijauran jälkeen hän hallitsi sekä muodollisuuden että sulavuuden, jota korkean tason neuvottelut vaativat.

Marraskuun alussa 1918 hän aloitti matkansa.

Hän eteni Norjan Kristianiaan seuranaan ja sihteerinään lanko Mikael Gripenberg ja sai Grand Hôtelissa puhutuksi hetken puhelimessa Kitty Linderin kanssa.

Kristianian-päivistä ei tullut yhtä kosteita kuin edellisellä kerralla, kuten hän Kitty Linderille kirjoitti, vaikka vanhoja tuttuja oli maisemissa.

Lunkan, Kittyn suosikki, otti minut eilen vastaan hotellin portailla ja lähetti heti velvollisuudentuntoisesti hakemaan paria pulloa akvaviittia. Tänään hänen oli tarkoitus lounastaa kanssamme. Se olisi luultavasti päättynyt yhtä surkeasti kuin viimeksi, sillä Barth, joka on sairaana ja jonka luona kävin eilen aamulla, yritti tarjota minulle portviiniä aamuksi, jos sillä olisi ollut yhtä hyvä vaikutus minuun kuin samppanjalla viimeksi. (2. 11. 1918)

Mannerheim ja Gripenberg jatkoivat Bergeniin, josta laivan oli määrä lähteä Englantiin. Kolmen päivän kuluttua Gustaf kirjoitti taas Kittylle.

Niin, täällä me yhä istumme. Laiva, jonka Tukholmassa ollessamme oli määrä lähteä sunnuntaiaamuna, ei vielä tänäänkään (tiistai-iltapäivänä) ole saapunut. (5. 11. 1918)

Miehet olivat odottaessaan käyneet elokuvateatterissa ja "nauraneet kippurassa" Chaplinin filmille. Ehkä he näkivät *Koiran elämää* -elokuvan, sillä se oli tullut ensi-iltaan huhtikuussa 1918.

Kalapullat ja valaanrasva eivät maistuneet.

Myrsky jatkui merellä, ja Mannerheim ehti tehdä Gripenbergin kanssa kävelyretken vuorelle, uuvuttavassa seurassa.

Muitten kanssamatkustajien joukosta löytyy myös venäläinen diplomaatti Reweli, jonka Kitty ehkä tuntee vanhastaan. – – Hän puhui taukoamatta neljä tuntia, Mikael ja minä katsoimme toisiamme, ja mikäli tämä olisi jatkunut vielä tunnin, niin uskon, että olisin pyörtynyt väsyneenä kuuntelemiseen. Itäisillä naapureillamme on harvinaislaatuinen kyky puhua äärettömän paljon ja saamaan aikaan äärettömän vähän. (6. 11. 1918)

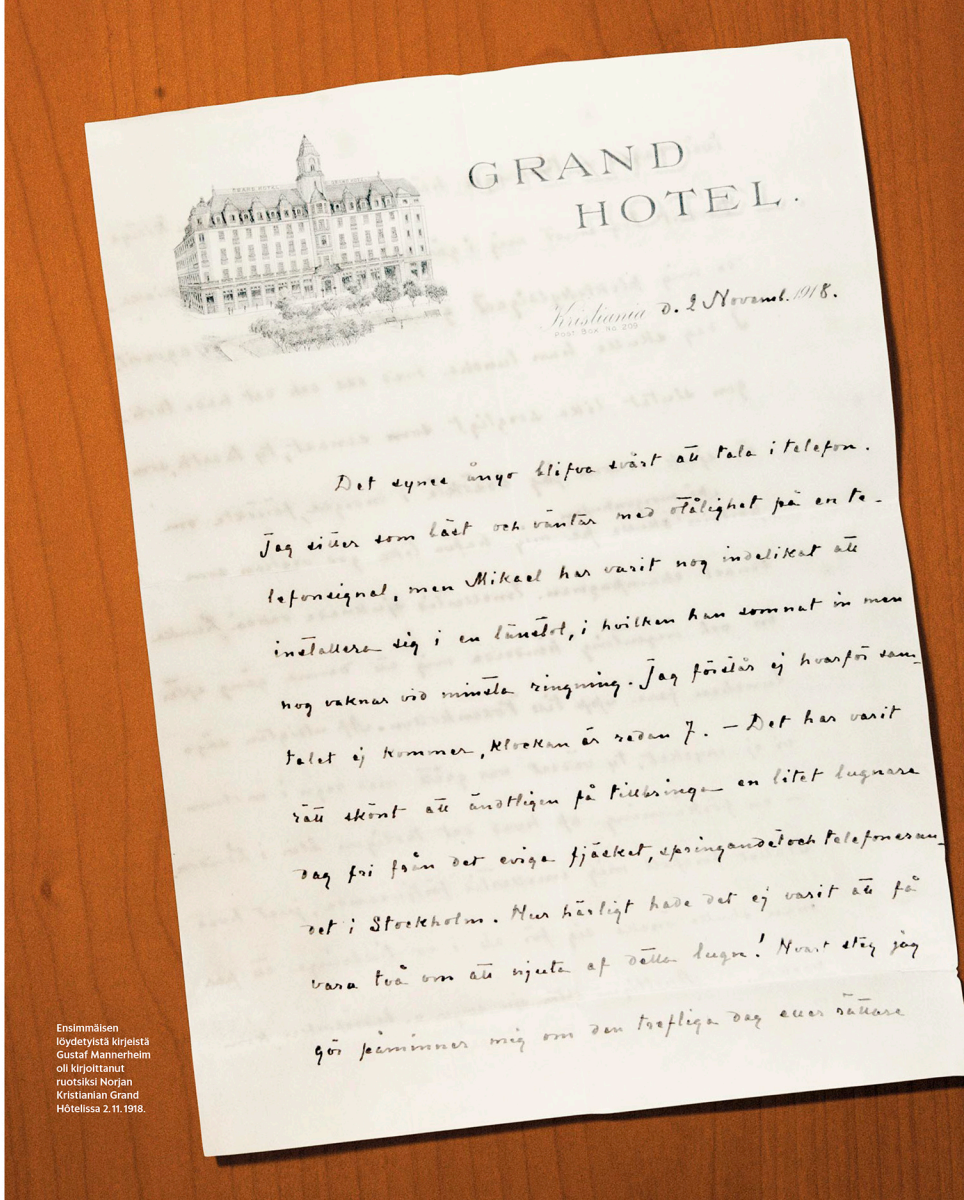

Ensimmäisen löydetyistä kirjeistä Gustaf Mannerheim oli kirjoittanut ruotsiksi Norjan Kristianian Grand Hôtelissa 2.11.1918.

Pääsyä länteen odotti Norjan rannikolla toistatuhatta ihmistä. Englantilainen konsuli oli *harvinaislaatuisena etuna* luvannut Mannerheimille laivaan paikat, *hänen mukaansa hyväksyn*.

Odotin vähän saavani sähkösanoman Kittyltä, mutta nyt minun on kaiketi oltava kärsivällinen, kunnes saavumme Lontooseen. – – Olisi hauska saada kuulla jotain Kittyltä, päästä pyrähtämään tähän pieneen sydämeen ja siihen päähän, jonka rauhallisuutta ja tasapainoa mikään ei ole voinut häiritä. Päätän kirjeeni tähän Rakkaani, syleillen kahta pientä kättänne.

Kitty Linder oli 31-vuotias. Hän oli jo vuosia elänyt niin kuin hänen kaltaisensa naimattomat aatelisnaiset usein elivät: hänellä ei ollut pysyvää kotia tai työtä. Hän vietti pitkiä aikoja Saksassa asuvien äitinsä ja siskonsa luona, vieraili sukulaisissa Ranskassa ja eleli perheenjäsenten tai ystävien vierashuoneissa Ruotsissa, Tanskassa ja kotimaassa Suomessa.

Hän oli syntynyt Nurmijärven Kytäjän kartanossa vuonna 1887, mutta kartano kuului nyt hänen velipuolelleen.

Nuorena Kitty Linder oli asunut myös Pietarissa, jossa hänen isänsä **Constantin Linder** eteni autonomisen Suomen ministerivaltiosihteeriksi ja sai keisarillisen hovin ylihovijahtimestarin arvonimen.

Suvussa kulkevan tarinan mukaan tämä tarkoitti sitä, että Constantin Linder söi kerran vuodessa tsaarin kanssa illallisen.

Kitty Linderin perhetausta oli samankaltainen kuin Gustaf Mannerheimilla. Heidän isänsä olivatkin olleet ystäviä, mutta ystävyys laantui Pietarissa. Myöntyvyyssuuntauksen edustajana ministerivaltiosihteeri Linder joutui Suomessa epäsuosioon, erosi tehtävästään ja vei perheensä Italiaan.

Hän kuoli vuonna 1908 kotikartanossaan. Sen jälkeen hänen ranskalaissyntyinen vaimonsa **Hélène** muutti lapsien kanssa Saksaan.

Sotavuosina sukkuloiminen Euroopan kartanoissa, linnoissa ja kaupunkiasunnoissa oli vaikeaa, ja Kitty Linder joutui nauttimaan pitkään velipuolensa Hjalmarin vieraanvaraisuudesta.

Hjalmar Linder oli vielä alkuvuodesta 1918 Suomen rikkaimpia miehiä ja suurimpia työnantajia. Hän omisti paitsi Mustion ja Kytäjän kartanot myös Lohjan sellutehtaan, Högforsin tehtaan, sahoja, tiloja ja paljon maata.

Kevään 1918 hän oli Ruotsissa paossa punaisten vihaa, ja kesällä 1918 hän pakeni uudelleen Ruotsiin, nyt valkoisten tappouhkauksien saattelemana. Linder oli kevään 1918 päätteeksi kirjoittanut Hufvudstadsbladetiin kirjoituksen, jossa hän arvosteli valkoisia vastuuttomuudesta ja julmuudesta punavankeja kohtaan.

Monista muista porvareista poiketen hänen ystävänsä, valkoisten johtaja Gustaf Mannerheim pysyi hänen rinnallaan.

Hjalmar oli takavuosina ollut Gustafin lanko, mutta avioliitto hänen ja Sophie Mannerheimin välillä oli kestänyt vain kolme vuotta. Nyt, elokuun 1918 metsästysretkellä, Hjalmar saattoi havaita, että toisensa löysivät hänen entisen vaimonsa veli ja hänen sisarpuolensa.

Kitty Linder osasi täydellisesti ruotsia, saksaa, venäjää ja italiaa sekä jonkin verran englantia ja kehnosti suomea.

Hänen äidinkielensä oli ranska – äiti oli omaa sukua **de Fontenilliat**, ranskalaista ylhäisaatelia.

Se ei välttämättä ollut syy siihen, että Gustaf Mannerheim vaihtoi vihdoin Englantiin saavuttuaan Kittylle kirjoittamiensa kirjeiden kielen ruotsista ranskaan. Mannerheim uskoi ranskan olevan turvallisempi, sillä sotasensuuri luki kirjeitä ja häiritsi kirjeenvaihtoa.

Tämä sota ja sen sensuuri ovat saaneet aikaan sen, etten tapani mukaan enää uskoudu kirjoittamalla ajatuksiani paperille. (25. 11. 1918)

”Toivon tämän vuoden tuovan tahtomme täyttymyksen ja onnen.”

Tästä huolimatta Mannerheim ei malttanut olla kertomatta, millaisia suunnitelmia hänen varalleen oli tehty Suomessa.

Siitä hän avautui Kittylle, kun hulina Lontoossa hieman tasaantui.

Gustaf Mannerheim saapui Skotlantiin ensimmäisen maailmansodan päättymispäivänä 11. marraskuuta 1918, ja matkusti sieltä saman tien Lontooseen. Lontoon hotellit olivat täynnä. Niin täynnä, että Mannerheimin ja Gripenbergin oli aluksi majoituttava samaan huoneeseen luksushotelli Claridge'sissa Mayfairissa. Mannerheim kirjoitti, että se oli hieman liian *avioliittomaista*.

Ravintoloissa he joutuvat odottamaan pöytää *puoli tuntia*, ja taksia oli vaikea saada.

Neuvotteluja ei ollut helppo toteuttaa, vaikka Mannerheimilla oli Ruotsista vaikutusvaltaisia suosittelijoita.

Koko Englanti ja Lontoo ovat juhlahumussa. Kaikki minkä näkee tapahtuvan iltaisin ravintoloissa, kaduilla ja aukioilla on uskomatonta – läsnä olevaa väkeä ei tunnista enää samaksi. On kuin olisimme karnevaalissa vailla loppua. Sen ymmärtää, kun ajattelee tätä veristä sotaa, joka jatkui miltei viisi vuotta. (15. 11. 1918)

Kitty Linder oli sodan päättymisen aikoihin Skånessa, josta velipuoli Hjalmar Linder oli ostanut Hjularöd-nimisen linnan. Sieltä hän teki vierailuja Kööpenhaminaan, jossa erään linnan rouvana oli hänen paras ystävättärensä Pietarin-ajoilta.

Odotan kärsimättömänä uutisia teiltä kysyen, miten voitte ja missä olette. Oletteko tyytyväinen Hjularödissä viettämiinne päiviin? Oletteko matkustanut Tanskaan? Aikomukseni ei ole jäädä tänne ikuisiksi ajoiksi, vaan toivon meidän näkevän toisemme pian.

Kitty Linder oli Pietarissa asuessaan käynyt nuorten ylhäisönaisten sosieteettikoulua, jonka ansiosta hänen käytöstapansa olivat moitteettomat. Mutta Hjularödin linnassa ei välitetty muotoseikoista.

Kitty Linder oli käytökseltään poikamainen, ja hän käytti mielellään housuja.

Linnanherra Hjalmar Linder rakasti šokeeraamista. Ostettuaan Hjularödin loppukesästä 1918 hän oli ensi töikseen kaivattanut esiin linnan vallihaudan ja pystyttänyt kaivutöistä syntyneen maakasan päälle lipputangon, johon hän Skånen vallasväen kauhuksi nosti Suomen lipun.

Kun Linder lähti Skånen rannikolta retkelle Kööpenhaminaan, hän määräsi liikkeelle valtavan jahtinsa Finlandian. Sillä ei voinut rantautua kaupunkiin, mutta Linderin mustaihoinen miespalvelija sai soutaa maihin, levittää punaisen maton ja soutaa takaisin isäntäänsä hakemaan.

Lontoossa Mannerheim tuli yhä vakuuttuneemmaksi siitä, että Saksan-kytkösten takia Suomeen ei luotettu. Oli vaikea todistella, että Suomen politiikassa oli tapahtunut muutos, kun Hessenin prinssi oli Saksan hävöstä huolimatta tulossa Suomen kuninkaaksi.

Mannerheim piti monarkiaa hyvänä valtiomuotona, sillä valtiollisiin tehtäviin kasvatettu ja puolueiden yläpuolelle asettuva siniverinen oli toki parempi kuin kuka tahansa vaaleilla valittu hallitsija. Mutta Mannerheim oli ajatellut kuninkaaksi pikemminkin tanskalaista prinssi **Aagea**.

Tosin nyt hän oli taipuvainen panemaan itsensä toistaiseksi etusijalle. Suomi tarvitsi häntä.

Rakas ja hurmaava ystäväni,

– – Tekee niin hyvää istua takan ääressä aivan yksin ajatustensa kanssa. Kaikki nämä päivät olen säntäillyt ympäriinsä tavaten ihmisiä, käynyt loputtomia keskusteluja, muotoillut sähkösanomia, ollut kokouksissa, lounailla ja illallisilla jne.

– – Jo jonkin aikaa sitten minulle lähetettiin sähkösanoma, jossa minua pyydettiin takaisin [Suomeen] kertomatta minulle kunnolla, mihin tehtävään. Toisista sähkösanomista ja lehdistä olen ymmärtänyt, että minusta halutaan tehdä ”valtionhoitaja”, ei enempää eikä vähempää. – – on todennäköistä, etten kieltäydy silmällä pitäen niitä erityisen vaikeita suhdanteita, joissa maa on. (25. 11. 1918)

Joulukuun 12. päivänä 1918 Suomen eduskunta valitsi Gustaf Mannerheimin Suomen valtionpäämieheksi. Hän oli itse vielä Euroopan-matkallaan.

Britannia ja Ranska edellyttivät saksalaismielisen hallituksen eroa. Kuningasta odottanut **P. E. Svinhufvud** jätti valtionhoitajan paikkansa. ➔

MANNERHEIM-MUSEO

Runnin kylpylässä 1919. Läheisilleen C. G. E. Mannerheim oli Gustaf.

LINDSTRÖM KOTIALBUMI

Nuoren Kitty Linderin kuva on tallessa Mustion linnassa, joka on taas Linderin suvun hallussa.

Vain viikkoa ennen uuden valtionhoitajan nimitystä, joulukuun 5. päivänä, ranskaksi käännetty haastekirje saavutti Gustaf Mannerheimin vaimon Anastasia Mannerheimin Ranskassa.

Vaimon kotiosoitteeksi oli merkitty hotelli hienolla Rue Saint-Honorélla Pariisin ensimmäisessä kaupunginosassa, ja haasteen mukaan vaimon tuli saapua avioero-oikeudenkäyntiin Hankoon 10. maaliskuuta 1919.

Ero saatettiin tuomita myös ilman haastetun läsnäoloa.

Joulun alla Gustaf Mannerheimin paluumatka Suomeen kulki Kööpenhaminan ja Tukholman kautta. Näissä kaupungeissa Kitty Linder vietti keskitalvea 1918–1919, ja on mahdollista, että rakastavaiset tapasivat.

Joulukuun 22. päivänä Gustaf Mannerheim saapui Turkuun ja toi mukanaan kaivattua viljaa. Turusta Mannerheim jatkoi junalla Helsinkiin.

Valtionhoitaja otettiin juhlallisesti vastaan. Oli kukkia, laulua, puheita ja hurraahuutoja *aivan loputtomasti*, kuten Gustaf kirjoitti Kittylle.

Juhliva väkijoukko seurasi häntä *rautatieasemalta aina Senaatintorille saakka, jonne tulin Esplanadin kautta. Senaatissa pidin lyhyen istunnon suomeksi, minkä jälkeen senaattorit tarjosivat minulle lounaan Seurahuoneella.*

Mutta jo Turussa Mannerheim oli ehtinyt tärkeään tapaamiseen.

Hän oli tavannut arkkipiispa **Gustaf Johanssonin**. Valtionhoitajan halu saada tuoreeltaan arkkipiispan siunaus herätti kristikansassa ihailua, mutta oikeasti Mannerheimilla oli muuta asiaa. Hän halusi salaisesti tietää, mitä mieltä arkkipiispa oli hänen avioerostaan, kuten hän Kittylle myöhemmin kirjoitti.

> *Turussa toteutin muuten aikomukseni käydä arkkipiispan luona. Asia ei vaikuta täysin toivottomalta, mutta kylläkin lopulta paljon monimutkaisemmalta.* (30. 12. 1918)

Avioeron saaminen oli Gustaf Mannerheimille enemmän kuin mutkikasta. Avioliittolaki säädettiin vasta vuonna 1929, ja sitä ennen avioeroissa tulkittiin vuoden 1734 naimiskaarta.

Eroon tuomitsemiseen tarvittiin syyllinen. Syyllisyyden perusteita oli kaksi: huorin teko ja omavaltainen hylkääminen, mikä tarkoitti sitä, että toinen puolisoista oli poistunut maasta jättäen puolisonsa lopullisesti.

Mannerheim haki eroa jäljemmällä perusteella.

Perhepiirissä oli asiasta kokemusta. Hjalmar Linder ja Gustafin sisar Sophie Mannerheim olivat saaneet erotuomion, koska he yhdessä todistivat, että Sophie Mannerheim oli lähtenyt lopullisesti pois. Heillekin ero tosin myönnettiin vasta valituksen jälkeen toisessa oikeuskäsittelyssä. Omavaltainen karkaaminen lavastettiin usein tekosyyksi erolle.

> ”Käsitykseni on, että meitä seurataan jo liian herkeämättä.”

Naimiskaaresta tehtiin vaihtelevia tulkintoja.

Jos lähteneen puolison olinpaikka oli tuntematon, tuli avioeroa haluavan puolison odottaa julkisen haasteen jälkeen vuosi puolison palaamista, ja vasta sitten ero saatettiin tuomita. Joidenkin näkemysten mukaan tämä vuoden odotusaika oli välttämätön silloinkin, kun puolison olinpaikka oli tiedossa.

Anastasia ja Gustaf Mannerheimin avioliitto oli ortodoksin ja luterilaisen välinen, mikä mutkisti tilannetta vielä lisää. Oli epäselvää, pitäisikö ortodoksisen kirkon ennen tuomioistuinta purkaa liitto.

Mannerheim olisi voinut hakea eroa myös erivapausmenettelyllä korkeimmasta oikeudesta, mutta ehkä se olisi levittänyt tietoa vääriin piireihin.

Mannerheimilla ei näyttänyt olevan aavistustakaan siitä, miten Anastasia Mannerheim avioeroon suhtautuisi.

Tuskin myönteisesti, sillä aviomies oli sekä vaimon että kahden tyttären taloudellinen turva. Alun tilanne oli ollut toisenlainen. Mannerheim oli ollut köyhtynyt aatelispoika ja Anastasia Arapova rikkaan aatelissuvun perillinen, joka oli menettänyt kummatkin vanhempansa.

Aviomiehenä Gustaf Mannerheim oli hallinnut vaimonsa perintöä, mutta omaisuutta oli kadonnut pörssiromahduksessa ja Venäjän vallankumouksessa. Nyt Gustaf Mannerheim aikoi selvittää Hangon raastuvanoikeudelle, että hän oli jo Anastasian lähdettyä Pietarista huolehtinut vaimonsa elatuksesta myymälä hänen hyväkseen yhden kartanoista.

Paljon riippui siitä, millaisia miehiä Hangon raastuvanoikeudessa istui. Mannerheim oli tunnustellut asiaa Hangon pormestarilta **Arvid Nordenstrengiltä** ja oli varovaisen toiveikas.

Ja hyvin hermostunut.

Hän selvästi halusi naimisiin Kitty Linderin kanssa, mutta skandaalia hän ei halunnut.

Suhteesta liikkui huhuja – jo heti sisällissodan jälkeen oli juoruiltu, että eri seurueisiin kuuluneet Gustaf Mannerheim ja Kitty Linder olivat vilkuilleet toisiaan Ritarihuoneen juhlissa. Gustaf kirjoitti Kittylle Helsingistä.

> *Näissä olosuhteissa on yhteisen etumme ja etenkin teidän etunne mukaista, että asiasta puhutaan mahdollisimman vähän. Useat ihmiset ovat sanojaan peitellen puhuneet minulle siitä, että äitinne pian muuttaisi tänne. En sinänsä ajattele sitä, mutta kysyn kuitenkin itseltäni, eikö hänen tänne tulonsa antaisi uteliaille ja pahansuoville – etenkin jälkimmäisille – vähän liikaakin juorunaihetta. Minun selkeä käsitykseni on, että meitä seurataan jo aivan liian herkeämättä. Se ei ole hyvä asia, etenkään kun avioerotapauksessa ei ole mitään myönteistä.* (30. 12. 1918) ➤

Entinen vaimo ei luopunut Mannerheim-nimestä

Anastasia Mannerheim (o.s. Arapova) oli C. G. E. Mannerheimin vaimo vuodet 1892–1919. Itse hän saattoi mieltää liiton jatkuneen, sillä Suomessa tuomittua eroa ei koskaan merkitty hänen ortodoksisiin kirkonkirjoihinsa Pariisissa, eikä hän luopunut miehensä nimestä.

Anastasia Mannerheim lähti pariskunnan yhteisestä kodista ensin 1900-luvun alussa Punaisen Ristin sairaanhoitajaksi Aasiaan. Palattuaan hän muutti tyttärineen Ranskaan. Hän asui loppuelämänsä Ranskassa, lähinnä hotelleissa.

Mannerheim itse ei puhunut puolisostaan, mutta Kansallisarkistosta löytyy hänestä harvinainen tallenne. Vauraan aatelisnaisen varat olivat huvenneet, ja Anastasia Mannerheim kirjoitti vuonna 1933 rahapulassa Suomen entiseille Pariisin-edustajalle ja ulkoministerille Carl Enckellille.

Hän kutsui kirjeessä Mannerheimia, ”Kenraalia”, yhä aviomiehekseen. Hän selitti kirjoittavansa Enckellille, koska oli aiemminkin saanut tältä apua ja koska Kenraali ei hänelle ”sadoista” kirjeistä huolimatta vastannut. Rahapulan syyksi Anastasia Mannerheim ilmoitti sen, että hänen miehensä oli varoittamatta puolittanut hänelle maksamansa 2000 frangin kuukausiavustuksen tuhanteen frangiin. Tämän seurauksen Anastasia oli veloissa, ilman talvitakkia ja joutunut myymään varastoidut huonekalunsa.

Mannerheim otti yhteyttä entiseen vaimoonsa ennen tämän kuolemaa 1936. Gustaf Mannerheim kirjoitti huojentuneena sisarelleen, että he sopivat erimielisyytensä ja ystävystyivät. Gustaf Mannerheim maksoi kuolemansairaan Anastasia Mannerheimin sairaalahoidon ja hautajaiset.

P.S. Tilanteeni on täysin kestämätön. – – Olen aivan veloissa taas. Vuosi sitten ompelijani teki minulle kaksi pukua ja takin, joiden arvo on 2 500 frangia, ja minä olen sen ajan ollut jäätymäisilläni, sillä en saa hankintojani, ja Kenraali tietää tämän. On todella kauheaa, että hänellä on niin kylmä sydän ja niin vähän sympatiaa toisen tuskille, varsinkin kun Kenraali ei ole saita ja ilkeä pohjimmiltaan.

(Anastasia Mannerheimin kirjeestä Carl Enckelliille Pariisin Hotel du Louvresta 1933)

Anastasia Mannerheim 1898.

Esikoistytär jätti luostarin ja löysi neiti Rooneyn

Anastasie "Stasie" Mannerheim (s. 1893) oli Gustaf ja Anastasia Mannerheimin vanhin lapsi. Sisäoppilaitosten jälkeen hän meni vuonna 1914 karmeliittaluostariin Lontoossa.

Mannerheimia on pidetty kylmänä isänä, mutta Kansallisarkistossa on isän ja tytärten välistä kirjeenvaihtoa, joka kertoo heidän yhteydestään.

Nunnana Stasie Mannerheim sai nimen **Sainte Thérèse de l'Enfant Jesus**, ja hän kirjoitti isälleen, että toivoi vain yhtä asiaa, jota isä ei kuitenkaan voinut antaa: lisää tunteja vuorokausiin, jotta hän voisi työskennellä luostarissa kovemmin.

Gustaf Mannerheim vieraili tyttärensä luona luostarissa ja toivoi iloa tämän elämään.

1930-luvun lopussa tytär muutti pois luostarista, ryhtyi taas käyttämään nimeä Stasie Mannerheim ja alkoi elää yhdessä **Olive Rooney** -nimisen naisen kanssa. Stasie kirjoitti *Bien Cher Papalle*, hyvin rakkaalle isälleen, uudesta asuinkumppanistaan. Myös neiti Rooney kirjoitti talvisodan aikana Mannerheimille. Rooney osoitti englanninkielisessä kirjeessään ihailua sotaponnistuksista ja muisteli heidän parin vuoden takaista tapaamistaan, johon Stasie-tytär oli tuonut isää tapaamaan juuri hänet, Stasien "petite-amien". Petite-amie on ranskaa ja tarkoittaa tyttöystävää.

Kun Stasie Mannerheim ja Olive Rooney olivat Lontoon pommituksia paossa maaseudulla, he saivat Mannerheimilta sinne välikäsien kautta kirjeitä ja karamelleja.

Stasie Mannerheim vieraili Suomessa isänsä luona. Hän kuoli vuonna 1978 vanhainkodissa Englannissa 84-vuotiaana.

Mon Bien Cher Papa, hyvin rakas isäni –– Ystäväni on luonani ja jatkamme yhdessä asumista uudessa asunnossani. Näin en ole yksin, eikä sinun tarvitse olla huolissasi.

(Stasie Mannerheimin kirje isälleen 4/1939)

Dear Field Marshal Mannerheim –– tulen aina tekemään kaikkeni huolehtiakseni Stasiesta. Rahan näkökulmasta minulla ei ole mitään tarjottavaa, mutta me tulemme aina selviämään jotenkin.

(Olive Rooneyn kirje marsalkka Mannerheimille 1/1940)

Stasie Mannerheim 1940.

Se kirje ei tainnut olla Kitty Linderin mieleen. Hän ei vastannut moneen päivään. Joulua 1918 vietettiin Suomessa erityisen hartaasti. Verisen veljessodan vuosi sai ihmiset hakemaan pyhistä lohtua – kirkot olivat täynnä. *Sylvian joululaulua* laulettiin uudella, kauniilla suomennoksella.

Gustaf Mannerheim söi joulupäivällisen sisarpuolensa **Kissie Gripenbergin** ja lankonsa Mikael Gripenbergin luona Helsingin keskustassa.

Lapset olivat hurmaavia, kirjoitti Gustaf Kittylle.

Kissie eli Marguerite oli syntynyt isä **Carl Robert Mannerheimin** jätettyä Gustafin äidin ja karattua rakastajattarensa eli Kissien tulevan äidin kanssa pahoin velkaantuneena Pariisiin.

Mannerheim oli saanut Eteläesplanadilta virka-asunnon, mutta se ei ollut hänen mieleensä.

Rakennus oli aiemmin toiminut Suomen kenraalikuvernöörien virka-asuntona, ja alkuvuodesta 1918 punaiset olivat käyttäneet sitä päämajanaan ja nimenneet sen Smolnaksi.

Gustaf Mannerheimia rakennuksen historia ei häirinnyt, päinvastoin. *On merkillistä olla tässä talossa, joka on nähnyt niin paljon ihmisiä ja asioita*, hän kirjoitti Kittylle mutta harmitteli huoneiden kolkkoutta ja kehnoa sisustusta, jota hänellä ei nyt ollut aikaa kohentaa.

Hyvä ja rakas pieni Kittyni, Lounaalle lähtemisen sijasta olen päättänyt kirjoittaa teille tänään. Se on ainoa keino löytää aikaa. –– –

Kolme huonettani ovat kukkia täynnä, ne ovat kirjaimellisesti kuin puutarhoja. Kauneimman kukkakorin vieressä on maljakko täynnä käyntikortteja. Niitä on arviolta 700–800, eikä minulla vielä ole ollut mahdollisuutta katsoa niitä läpi. –– –

En vielä tunne olevani kotonani, eikä näin ehkä tule koskaan käymäänkään, mikäli jään tänne niin lyhyeksi ajaksi kuin aikomukseni on.

Minun on luotava siviili- ja sotakansliat, enkä vielä tiedä keitä kutsuisin tehtäviin. Kaiken kaikkiaan on sanottava, että voitettavina olevat vaikeudet ovat valtavia, sanoisin miltei ylitsepääsemättömiä, ellen voisi laskea minulla olevan maan enemmistön hyvän tahtoinen kannatus puolellani.

Päätän tämän kirjeen, jonka lähetän teille postitse. Jääkää hyvästi, pikaisiin jälleennäkemisiin. Käsiänne syleillen, G.M. (25. 12. 1918)

Kaksi päivää myöhemmin Mannerheim kirjoitti Kittylle uudelleen.

Valtionhoitaja valitteli, miten kiireinen hän oli, mutta oli hän silti ehtinyt mieliin hyvin panna merkille, että kaupungilla myytiin vehnästä, jota kutsuttiin Mannerheim-pulliksi.

Hän kertoi tutustuneensa kenraalimajuri **Hannes Ignatiuksen** hänestä juuri kirjoittamaan kirjaan *Carl Gustaf Mannerheim*, joka oli Mannerheimin mielestä täynnä virheitä ja epäsovinnaisuuksia – mutta enää painosta ei saanut markkinoilta. Gustaf vannotti Kittyä, ettei tämä lukisi kirjaa.

Hän oli ollut yhteydessä **Carl Gustaf Theslöfiin**, joka oli toiminut sisällissodan aikana ylipäällikön edustajana Tukholmassa ja josta hän kaavaili 2. divisioonan komentajaa, eikä voinut käsittää, miksi Theslöfiä vastustettiin Suomessa – tämä kun oli *niin harvinaislaatuisen miellyttävä mies!*

Hän ei myöskään käsittänyt, miksi Kitty ei vastannut hänelle.

Tässä olen jälleen, rakas pikkuiseni. Toivon teidän voivan hyvin ja lähettävän pian uutisia. Olen aivan varattu, puoli kahdeksasta aamulla aina yhteentoista–kahteentoista illalla. Eilen illalla lähdin ulos kävelylle puoli kahdeltatoista illalla yöhön, joka oli aivan suurenmoinen. Tämä oli ensimmäinen kerta 48 tuntiin, kun pääsin pistämään nenäni ulos ovestani.

–– Hessenin prinssi on lopullisesti luopunut kruunusta. Minun on vielä saatava maasta pois saksalaisia upseereja, jotka vielä ovat täällä palveluksessa. Toivon saavani tämän hoidetuksi ongelmitta. Kaiken kaikkiaan minusta näyttää siltä, että viime aikojen saksalaishysteria on rauhoittumaan päin.

Jääkää hyvästi, pikaisiin jälleennäkemisiin.

Käsiänne suudellen. G.M.

P.S. Kirjoittaisin lisää, mutta minun on kiiruhdettava ottamaan vastaan ihmisiä. (28. 12. 1918)

> ”Minulle tuottaa uskomattoman suurta tuskaa aiheuttaa tämä.”

Nyt olen ollut täällä yli kahdeksan päivää enkä ole vielä saanut uutisia Rakkaaltani. Toivon, ettei tämä selittämätön hiljaisuus anna aihetta huoleen.

Nämä rivit saavuttanevat teidät vuoden 1919 ensimmäisinä päivinä. Toivotan teille koko sydämestäni siitä hyvää ja onnellista. Minä toivon tämän vuoden tuovan meille tahtomme täyttymyksen ja onnen. (30. 12. 1918)

Kitty Linder vietti joulun todennäköisesti Tukholmassa. Hänen veljensä **Constantin** eli Costy asui Helsingissä, mutta Mustio ja Kytäjä olivat Hjalmar Linderin Suomesta-paon ja velkojen jäljiltä suvun ulkopuolisten käsissä.

Huikentelevainen Hjalmar hankki itselleen talviasunnoksi arabialaispalatsin Algeriasta.

Tukholmassa oli sukulaisia, ja siellä oli kaiketi myös Mannerheimin nuorempi tytär **Sophy**.

6. tammikuuta 1919 Gustaf kirjoitti saaneensa vihdoin Kittyn kirjeen.

Rakkaani, kaunis kirjeenne on ilahduttanut minua kovasti. S. ei ollut pitänyt kiirettä sen toimittamisessa. Sain sen vasta monta päivää hänen tänne tulonsa jälkeen, ja vasta kun olitte kyselleet siitä.

Kirjeestänne näen, että Theslöf on saatu suostuteltuksi. Olin jo menettänyt toivoni, melkein yönunenikin. Jumalalle kiitos, että kirjeenne rauhoitti minut.

Sophy Mannerheim oli 23-vuotias. Hän oli opiskellut Keski-Euroopan sisäoppilaitoksissa ja tovin sairaanhoitoakin.

Hänen kaksi vuotta vanhempi sisarensa **Stasie** oli liittynyt jo 21-vuotiaana karmeliittaluostariin Lontoossa.

Mannerheim oli ollut sitä mieltä, ettei tytärten äiti huolehtinut heistä tarpeeksi hyvin, ja siksi hän oli järjestänyt Sophya maailmansodan aikana sukulaistensa ja tuttaviensa hoiviin Sveitsiin ja Pohjoismaihin.

Nyt Sophy saapui valtionhoitajan asuntoon Helsinkiin. Hänen voi olettaa olevan kirjeen S., joka on pantannut isälleen osoitettua kirjettä, sillä Mannerheimit ja Linderit liikkuivat laajalti samoissa seurapiireissä.

Sophy Mannerheim alkoi edustaa isänsä rinnalla valtionhoitajan juhlallisuuksissa. Hän sai kutsun seppeleensitojattareksi Helsingin yliopiston promootioon, jossa hänen isästään tehtiin filosofian kunniatohtori.

Samoihin aikoihin Mannerheimin ja Kitty Linderin suhteessa näyttää syntyneen kriisi. Ilmeisesti Kitty halusi antaa Gustafille tämän vapauden takaisin, sillä Gustaf vastasi selväsanaisesti tammikuun 10. päivänä 1919:

Rakkaani, otan vastaan kaikki lahjat, mutta sitä jota äärettömästä auliudestanne tarjoatte minulle, sitä en pysty ottamaan vastaan. Olisin hämmentynyt vapaudestani, enkä tietäisi mitä tehdä sillä.

Juuri nyt kaipaan teitä enemmän kuin koskaan, ja toivon, ettette jättäisi minua sellaisesta syystä, joka ei kestäisi tarkastelua.

Hän vakuutti, että puhuisi avioerosta asianajajansa kanssa.

Mikäli uutta ilmenee, pidän teidät ajan tasalla.

Mutta Kitty ilmoitti lähtevänsä Saksaan, jossa hänen äitinsä oli pysytellyt. Myös Kittyn sisko **Dolly** asui Münchenissä.

Gustafin mielestä matka oli järjetön.

Älkää tällä hetkellä matkustako, ei ainakaan Saksaan. Pelkkä ajatuskin on minulle kerta kaikkiaan todella vastenmielinen. Mistä tällainen kiire?– –

Silloin emme enää voisi kirjoittaa toisillemme, kirjeitä katoaisi matkalla, ja se olisi kovin ikävää.

Samassa kirjeessä Mannerheim tunsi kuitenkin tarvetta avautua taas työpaineistaan:

Juuri nyt minulla on paljon vaikeuksia sen johdosta, että on olemassa vastuuttomia henkilöitä, jotka eivät halua tai eivät pysty ymmärtämään, kuinka vakava tilanne on. On onnistuttava! Olen nimittänyt herra Holman, erään turkulaisen pankkiirin, siviilikansliani johtoon. Hän on vanhasuomalainen ja vaikuttaa yhtä energiseltä kuin suorapuheiselta ja juuri sopivalta tehtävään.

Jääkää hyvästi, käsiänne suudellen ja teitä suuresti rakastaen. G.

Mannerheimin pyynnöistä huolimatta Kitty matkusti, Norjan Åreen. Hän näyttää kuitenkin leppyneen. Aina kun laiva Bergenistä tuli Helsinkiin, se toi mukanaan kirjeen Gustaf Mannerheimille.

Kuin uskollisuuttaan ja kiireisyyttään todistaakseen Mannerheim kuvaili Kittylle päiviään tunnin tarkkuudella.

Hän heräsi kello 7–8 *riippuen siitä, milloin olen päässyt nukkumaan*.

Kello 9 tuli papereita katsastettavaksi.

Kello 10 hän otti vastaan sotilasorganisaatioitten edustajia.

Kello 12–13 olivat vuorossa ne henkilöt, jotka *eivät tyydy antamaan asioitaan hoidettavaksi everstiluutnantti Liliuksen kautta, jota virallisesti kutsutaan sotakansliani johtajaksi mutta joka todellisuudessa on taloni syntipukki.*

Kello 13–14 lounas.

Kello 14– siviilikanslian asioita.

Kello 19–20 illallinen.

Kello 20:stä alkaen työ jatkui vastaanotoilla, kokouksilla ja *muilla sellaisilla, jotka kestävät loputtoman kauan.*

Kello 23:n ja kello 1:n välillä nukkumaan.

Lyhyesti sanottuna voi kulua useampia päiviä, etten edes viideksi minuutiksi pääse ulos hengittämään raitista ilmaa. Toivon saavani tiettyjä asioita pois päiväjärjestyksestä ja voivani vastaanottaa vähemmän väkeä, mutta toistaiseksi olen ylisuurten velvollisuuksieni vanki.

Kitty Linder alkoi ehkä väsyä suhteen hitaaseen etenemiseen ja avioeroprosessiin. Sen voi päätellä Gustafin reaktiosta:

Vaikuttaa siltä, että otatte asiat liiankin surumielisesti. Tarvitaan vielä rohkeutta ja kärsivällisyyttä.

Mannerheim vakuutti Kittyn kirjeiden olevan itselleen niin tärkeitä, että ne olivat *melkeinpä itsestäänselvyyksiä*.

On suuri pettymys, ellei minulle laivan tuloa seuraavana päivänä tuoda kirjettä, jonka kuoressa tunnistan teidän kauniin käsialanne.

Avioero-oikeudenkäynnin päivämäärä 10. maaliskuuta lähestyi, mutta valtionhoitaja ei vieläkään ollut siirtänyt kirkonkirjojaan Pietarin ruotsinkielisestä seurakunnasta Hankoon. Helmikuussa hän sai asian vihdoin hoidetuksi.

Oikeudenkäyntiä odoteltaessa Gustaf jakoi arkeaan rakastettunsa kanssa. Hän esimerkiksi kertoi Suomalaisen oopperan avajaisista entisessä Venäläisessä teatterissa eli nykyisessä Aleksanterin teatterissa.

Avajaiset oli kaiken kaikkiaan miellyttävä tapahtuma, mutta olisin nauttinut niistä sitäkin enemmän, jos olisin ollut aitiossani teidän kanssanne ja saanut ilon nähdä, miten koko sali olisi ihaillut teitä.

Nuorempi tytär haudattiin ystävättärensä viereen

Mannerheimien kuopus **Sophie "Sophy" Mannerheim** syntyi vuonna 1895, vuosi kuolleena syntyneen poikalapsen jälkeen.

Sophy Mannerheim oli isänsä luona Pohjoismaissa ja matkoilla 1910- ja 1920-luvuilla. Isä osti Sophylle asunnon Pariisista, jonne tämä asettui loppuelämäkseen. Mannerheim maksoi tyttärilleen elatusrahaa. Raha, tai sen puute, oli usein heidän puheenaiheenaan.

Talvisodan aikana Sophy Mannerheim haki Suomelle humanitaarista apua järjestämällä mediakampanjan. Belgialainen Nation Belge -lehti raportoi 12. 3. 1940 "elegantista, solakasta ja savuketta poittavasta paronitar Mannerheimista", joka saapui toimittajia tapaamaan sylissään uskollinen Josephine-terrierinsä. Eläinrakas Sophy Mannerheim oli lehden mukaan kertonut, ettei eroa koirastaan koskaan, eikä siksi voi nyt vierailla tutussa Antwerpenin eläintarhassa. Paronitar näki lehden mukaan sodan voiton, sillä hänen isänsä "kaltainen mies ei voi kuin voittaa".

Marsalkka Mannerheim mielestä miehitetyn Pariisin venäläisissä emigranttipiireissä elävän tyttären olisi pitänyt jättää kaupunki, mutta Sophy kieltäytyi. Hän ei halunnut jättää kotiaan, eikä hän halunnut jättää yksinäistä ystävättärään, jonka luona hän kertoi nukkuvansa yöt. Ystävätär oli nimeltään **Alexandra "Alix" Demidoff-Depret-Bixio**.

Sophy Mannerheim kuoli vuonna 1963. Suomen suurlähettiläs järjesti hautajaiset ja perunkirjoituksen, joihin isosikso **Stasie** osallistui hyväovintisena. Omaisuutensa Sophy testamenttasi Alixille, ja lopulta Alix haudattiin Sophyn viereen yhteisen muistomerkin alle Pariisin venäläiselle hautausmaalle.

Ystävätär oli saanut nuoruudenavioliitostaan tyttären, joka vielä muutama vuosi sitten olisi ehkä voinut kertoa heidän elämästään lisää, mutta sukulaistensa mukaan Alixin tytär kuoli 2000-luvulla Itä-Ranskassa ilman yhteyttä sukuunsa.

Rakas Sophy, näin Stasien Lontoossoi ja hän voi hyvin. –– Kirjoita minulle, millainen äitisi hauta on, hoidetaanko sitä niin kuin pitää, äläkä unohda laittaa minun hoitooni maksuja. Syleilen sinua lämpimästi, Isäsi

(isän kirje Sophy Mannerheimille 27. 5. 1937)

Sophy Mannerheim 1919.

Rakastettu kuoli yksin ja katkerana

Catharine "Kitty" Linder syntyi vuonna 1887 vaurastuvaan suomalaiseen aatelissukuun, jonka mittava omaisuus alkoi kadota samoihin aikoihin, kun Linderin romanssi **Gustaf Mannerheimin** kanssa vuonna 1919 hiipui.

Viimeistään 1930-luvun pörssiromahdus teki Kitty Linderin elämästä hyvin vaatimatonta. Hän eli naimattomana sukulaisten avun varassa vierashuoneissa, hotelleissa ja vuokrahuoneissa. Hänen äitinsä **Hélène Linder** asui viimeiset vuotensa yhdessä Karelia-hotellin huoneessa Helsingissä, ja äiti ja tytär myivät perheen Saksan-kodista varastoituja huonekaluja ja arvotavaroita.

Ainoan tunnetun työtehtävänsä monikielinen Kitty Linder suoritti Helsingin olympialaissa tulkkina. Hän tuskin sai työstä palkkaa, mutta puhui kokemuksesta ylpeänä. Linder oli aatelisen kasvatuksensa tulos siten, että hän suosi ranskan kieltä ja ranskalaista kirjallisuutta ja musiikkia.

Gustaf Mannerheimin jälkeen Kitty Linderillä oli "kavaljeereja", mutta suvun tiedossa ollut toinenkin myöhempi miesystävä oli naimisissa. Linderiä pidettiin pidättyvänä, mutta omintakeisena ja poikamaisena.

Linder kuoli 88-vuotiaana 1969 elettyään viimeiset vuotensa yksinäisenä ja katkeran oloisena Pietarinkadulla vanhainkodissa.

Kun Mannerheim kuoli vuonna 1951, Kitty Linder vei ruusun avonaiseen arkkuun Suurkirkossa, kertoo veljenpoika **Magnus Linder**.

Linderin ja Mannerheimin viestinvaihto jatkui 1940-luvulla, mutta sen aiheena oli lähinnä metsästys.

Kitty Linder

Hyvä Kitty, Tuhannet kiitokset ystävällisyydestä lähettää minulle pari riviä – – . Mitä tulee metsästysretkeen, pidän sitä aika kalliina.

(Mannerheim Linderille 10.7.1921)

Mannerheim kertoi, että Kitty Linderin edesmenneen sisarpuolen **Marien** leski **Adolf Törngren** oli onnistunut vakuuttamaan Ranskan ulkoministerin **Stéphen Pichonin** Suomen asiasta Pariisin rauhanneuvotteluissa. *Mielestäni kyseessä oli henkilökohtainen kohteliaisuudenosoitus herra Pichonilta.*

Ranska ilmoitti solmivansa Suomen kanssa diplomaattisuhteet huhtikuussa 1919. Britannia tunnusti Suomen itsenäisyyden toukokuussa.

Edellisen vuoden tammikuussa puhjenneen sisällissodan alkamisen vuosipäivä oli ovella. Mannerheimin oli tarkoitus matkustaa viettämään juhlallisuuksia Vaasaan, jonne Suomen senaatti oli vuotta aiemmin punakapinaa paennut.

> *Minua ilahduttaa tehdä tämä matka niitten kanssa, jotka auttoivat minua viime vuonna. Illalla lähden sieltä Ouluun ja palatessani tulen käymään Tampereella, Hämeenlinnassa ja ehkä Kokkolassa. Kaikki nämä vastaanotot puheineen ovat hieman rasittavia, mutta toisaalta voin levätä makuuvaunussa. – –*
>
> *Jääkää hyvästi, suutelen käsiänne.* (25. 1. 1919)

Vihdoin, helmikuussa 1919, pariskunnalle tuli tilaisuus tavata.

Ruotsin kuningas oli kutsunut Suomen valtionhoitajan vierailulle Tukholmaan, jossa Kitty yhä oleskeli. Ruotsin ja Suomen suhteet olivat kireät Ahvenanmaan-kiistan takia, mutta Mannerheim otti kutsun vastaan.

> *Parahin Rakkaani – – Uskokaa minua, kun sanon, että siitä hetkestä kun loikkaan ylös vuoteestani siihen saakka kun menen maata, minulla ei ole tilaisuutta palata hetkeksikään takaisin, eikä teillä ollenkaan ole mitään syytä olla vihainen tai ajatella, että olisin epäinhimillinen, tms. Ajattelen teitä jatkuvasti hellästi.*

Helmikuun alussa Mannerheim sai sähkösanoman, jonka mukaan hänet oli kutsuttu Tukholman-vierailun yhteydessä myös Tanskan kuninkaan luokse ja samanlainen käynti olisi odotettavissa Norjan Kristianiaan.

> *Olisin toivonut muuta kuin kaikkia näitä matkoja! Muuten olisi ollut mukavaa viettää joitakin päiviä yhdessä kaukana politiikasta ja yleisestä agitaatiosta! Palattuani toivon voivani kertoa teille asioista, jotka kiinnostavat teitä.* (4. 2. 1919)

Tiettävästi kuitenkin hän itse teki aloitteet valtiovierailuihin Tanskaan ja Norjaan. Joka tapauksessa torstaina helmikuun 12. päivänä Mannerheim lähestyi Tukholmaa ja sai lähetetyksi laivalta kirjeen.

> *Tämän viestini, hyvä Rakkaani, lähetän sanoakseni teille, että palan kaipauksesta nähdä teidät mahdollisimman nopeasti. Lounaan jälkeen toivon olevani vapaa ja voivani nähdä teidät. Joka tapauksessa se onnistunee vasta kello kolmen jälkeen.*

Suomen valtionpäämies oli saapumassa meritse naapurimaan kuninkaan vieraaksi, mutta hän halusi välittää tunnelmiaan rakastetulleen.

> *Olemme juuri ohittaneet Oskar Fredriksborgin linnoituksen. Varuskunta lipuin ja kahden sotilassoittokunnan kanssa reunustivat rantaa. Muureilla seisoi pitkä rivi, jossa kokoontuneina olivat kaikki upseerit paikkakunnan naisväen kanssa. Kunnialaukausten jälkeen soitettiin Maamme-laulu ja Suomen laulu, liput tervehtivät ja naisväki heilutti nenäliinojaan. Se oli upeaa. Uskon, että kovapintaisimmatkin suomalaiset tunsivat jotain liikutusta sydämissään.*
>
> *Hyvästi, Rakkaani, pikaisen jälleennäkemisen toivossa.* (12. 2. 1919)

Ehkä Gustaf ja Kitty todella tapasivat kesäkuussa 12. helmikuuta, ja ehkä he tapasivat sen jälkeisinäkin päivinä. Seuraava kirje on päivätty vasta viisi päivää myöhemmin, jolloin Mannerheim oli jo matkalla Tanskaan ja pahoitteli, että on ollut niin kiireinen viimeksi kuluneet kolme päivää.

> *Antakaa anteeksi, hyvä Rakkaani, etten ole kirjoittanut aikaisemmin. Minua on revitty joka suuntaan nämä kolme päivää. En mitenkään onnistunut pääsemään tapaamaan teitä tänään ennen kuin minun oli lähdettävä. Lepäsin kello kahteen – kolmeen, mutta lähtiessäni rautatieasemalle kaikeksi epäonneksi S.M.A. saattoi minua. Toivon palaavani Tukholman kautta keskiviikkona. – Kiitos kahdesta pienestä viestistänne ja kirjasta, jonka luen niin pian kuin minulla on vähän vähemmän väsyneet aivot.* (17. 2. 1919)

Kööpenhaminassa Mannerheim sairastui ja sai ehkä tekosyyn peruuttaa Norjan-vierailun, tosin norjalaiset sosialistitkin olivat uhkailleet häntä.

Jos Kitty Linder jäi helmikuussa valtiovierailujen velvoitteiden jalkoihin, maaliskuun alussa iski todellinen pommi.

Gustaf oli takaisin Helsingissä, ja tytär Sophy Mannerheim juoksi isänsä eteen kyyneleet silmissä. Sophyn äiti, Gustafin vaimo Anastasia Mannerheim, oli antanut kuulua itsestään.

Maaliskuun 4. päivänä, vain kuusi päivää ennen avioero-oikeudenkäyntiä, Gustaf aloitti varovasti kirjeen Kittylle.

> *Syvästi rakastettu Kittyni*
> *Antakaa anteeksi, etten ole lähettänyt tietoja täältä viime päivien aikana. Kajaanin-, Jyväskylän- ja Mikkelin-matkani alkaminen jo kaksi päivää Tukholmasta saapumiseni jälkeen; väsymykseni sairastumiseni johdosta; juoksevat asiat ja ne jotka oli laitettu sivuun poissaoloni aikana, kaikki ne ovat vieneet kaiken käytössäni olevan ajan ja kaikki voimani. Sen lisäksi Englannista tulleet vaatimukset ovat mietityttäneet minua niin kovasti, että olin jopa menettää haluni kirjoittaa. Ei oikeastaan ole miehen tehtävä huolestuttaa rakastamaansa naista murheillaan.*

Selittelyjen jälkeen seurasi varsinainen uutinen.

Anastasia Mannerheim oli ilmoittanut tyttärelleen Sophylle, että hän aikoi saapua oikeudenkäyntiin. Rouva Mannerheim oli pyytänyt etsimään itselleen asianajajan ja varaamaan huoneen Hangosta.

Se oli pahinta, mitä saattoi tapahtua.

> *Jo kyseisen naisen näyttäytyminen Hangon tuomioistuimessa riittää siihen, että häviän jutun, aiheuttaen skandaalin, joka on yhtä epämiellyttävä molemmille. Kahdesti olen pyytänyt asianajajaani löytämään keinon voittaa oikeusjuttu vastustuksesta ja toisen osapuolen paikalle saapumisesta huolimatta. Hän on vastannut sen olevan mahdotonta.*

Mannerheim joutui tunnustamaan, että peli oli menetetty. Hänestä ei tulisi vapaata aloittamaan uutta elämää Kittyn kanssa.

> *Näissä oloissa minulla ei ole muuta kuin yksi asia tehtävissä: vetää nostamani kanne takaisin.*

Hän yritti nähdä asiassa valoisan puolen. Tilanteen voisi antaa rauhoittua ja aloittaa avioeroprosessin alusta ilmoittamatta siitä vastapuolelle.

> *Näin asian voi hoitaa, mutta tämä vaatii vuoden ja päivän kanteen jättämisestä. Olen todella pahoillani, etten turvautunut tähän varmempaan tapaan. En voi kylliksi ilmaista pettymystäni, jota koen. Luulin jo, että tulevaisuus onnea täynnä oli juuri edessäni, ja pitelevänsä sitä jo kädessäni. Minulle tuottaa uskomattoman suurta tuskaa aiheuttaa teille tämä pettymys ja tietää aiheuttaneeni teille surua.*

Ilmeisesti jo aiemmin oli puhuttu siitä mahdollisuudesta, että Anastasia Mannerheim saattaisi tulla Suomeen. Näyttää jopa siltä, että Kitty Linder oli tarjoutunut puhumaan tämän kanssa. Kuten moni samassa tilanteessa, Mannerheimkaan ei suosittellut sitä:

> *Keskusteleminen kyseisen henkilön kanssa ei johda mihinkään. Suosittelen sen jättämistä tekemättä, sillä se varjelee teitä epämiellyttävältä tilanteelta. Hän on hysteerinen ja pöyhkeilevä, eikä koskaan suostu luopumaan tekemästään päätöksestä, mikään muu ei vaikuta häneen kuin aika ja vaikeneminen.*

Päättäessään kirjeen Gustaf tuntui tietävän, että suuri yhteinen yritys Kittyn kanssa on ohi.

> *Jääkää hyvästi, Rakkaani, minun on lopetettava tämä kirje saadakseni sen lähtemään postissa. Syleilen käsiänne. G. M.*

Loppukeväältä ja kesältä 1919 kirjeitä ei ole. Kirjoittaminen ilmeisesti loppui. "Tai ehkä joku poltti ne", sanoo **Magnus Linder**, 84, istuessaan Mustion linnan yläkerrassa, kustaviaisella sohvalla, Ruotsin kuningas Fredrik I:n muotokuvan alla.

Magnus Linder on Kitty Linderin veljenpoika. Juuri hän löysi kirjeet Kittyn pienestä jäämistöstä vanhainkodista Helsingin Pietarinkadulta.

Kirjeet olivat Magnus Linderin hallussa yli 20 vuotta, kunnes hän vuonna 1994 luovutti ne Kansallisarkistoon. Niitä ei merkitty Mannerheim-kokoelmien sisällysluetteloon. Harva luki ne.

Linderin suvussa on lukemattakin tiedetty, että Kitty ja Gustaf seurustelivat.

Eräänä kesänä Magnus Linder istui tätinsä Kittyn kanssa Mustiossa rannalla ja rohkaistui kysymään, miksi hänen suhteensa Gustafin kanssa päättyi. Se ei ollut helppo kysymys, sillä vaikka Kitty Linder oli "konversaabeli" , hän ei puhunut itsestään tai tunteistaan.

Kitty tokaisi vastaukseksi, että Gustaf oli liian vanha. Sitten hän vaihtoi puheenaihetta.

Ei parin ikäero, 21 vuotta, ollut mitenkään tavaton. Kittyn äidillä ja isälläkin oli ikäeroa 18 vuotta.

Entä muodostuiko suhteen esteeksi se, että Kityn isä oli inhottu ministerivaltiosihteeri tai se, että velipuolta vihasivat sekä punaiset että valkoiset?

Tuskin.

"Molemmat kuuluivat samaan porukkaan", toteaa Magnus Linder, ja sillä hän tarkoittaa ruotsinkielistä aatelia. "Varmasti he olisivat viihtyneet yhdessä – niin pitkään, kun Mannerheim olisi löytänyt uuden naisen."

Sellaisena Gustaf Mannerheim suvussa tunnettiin. Naistenmiehenä.

Magnus Linder tapasi Mannerheimin eräissä juhlissa teini-ikäisenä.

"Jos Gustaf oli homo, minä olen sika", sanoo elegantti ja rauhallinen linnanherra Linder. Tästä ei pidä päätellä, että homo- tai biseksuaalisuus olisivat olleet Mannerheimien ja Linderien piireissä tuntemattomia ilmiöitä.

"Eivät nämä asiat mitään uusia ole, niin kuin jotkut kuvittelevat. Ei ihminen ole muuttunut. Aina tietty osa on ollut homoja tai lesboja."

Esimerkiksi Gustaf Mannerheimin sisaren Sophien ja Kitty Linderin velipuolen Hjalmarin avioliitto kariutui siihen, että Hjalmar jäi vaimolleen kiinni seksistä miehen kanssa.

"Voi vain kuvitella, miten", sanoo Magnus Linder, jolle Hjalmar-sedän biseksuaalisuus selvisi aikuisena. "Se oli sokki Sophie Mannerheimille. Hänen maailmansa romahti."

Tämä tapahtui kauan ennen Linderien ja Mannerheimin metsästysretkeä Norjaan, mutta tämä kiusallinen tapauskaan ei katkaissut Mannerheimin ystävyyttä Hjalmariin.

Sophie Mannerheim sen sijaan joutui parantolaan Ruotsiin ja lähti sieltä Lontooseen opiskelemaan sairaanhoitajaksi. Hjalmar Linder taas teki paluumatkalla Algeriasta vuonna 1921 velkojiensa ahdistelemana itsemurhan.

Heinäkuun lopussa 1919 Mannerheim hävisi **K. J. Ståhlbergille** Suomen ensimmäisen presidentinvaalin.

Mannerheim vetäytyi toipumaan lisalmen lähelle Runnin kylpylään, minne hän sai Kitty Linderiltä kortin. Mannerheim vastasi kirjeellä, mutta sen sävy oli aivan toinen kuin edellisen syksyn ja talven kiihkeissä viesteissä.

> *Tuhannet kiitokset kaiketa hyvyydestä, jota olette osoittanut Sophya kohtaan ja kiitos ystävällisestä kortistanne,* Mannerheim aloitti ja lateli taas selityksensä vastauksen viipymiselle: hän oli voinut kovin huonosti, ja kaiken maailman ihmiset olivat *ikävystyttäneet poliittisilla kysymyksillään.*

Hän kiitteli Kittyä siitä, ettei tämä pahoitellut kortissaan vaalin tulosta *mikä on jälleen todistanut minulle ylivoimaisuutenne ja miellyttänyt minua.*

Mannerheim keskittyi hetkeksi kertomaan, miten hän totta kai arvasi vaalin tuloksen ennakolta. Ilmeisesti Kitty oli ilmaissut kortissaan halunsa tavata Mannerheim jälleen, mutta aikovansa ehkä matkustaa Skotlantiin. Mannerheim ei enää lainkaan estellyt Kittyn matkustusaikeita.

> *Haluaisin niin mielelläni nähdä teidät palatessani, mutta uskon teidän menettävän paljon, ellette matkusta Skotlantiin.*

Hän kuvaili epämääräisesti aikomuksiaan matkustaa Lontoon kautta Ranskaan etsimään paikkaa, jonka ilmasto miellyttäisi häntä, jolloin he ehkä voisivat tavata Lontoossa tai Pariisissa, mutta mitään täsmällistä hän ei voinut vielä sanoa.

> *Täällä Runnissa on vaikeata tehdä lopullisia päätöksiä, sitä varten minun on palattava Helsinkiin. Heti kun olen tehnyt päätökseni, ilmoitan siitä teille.*
>
> *Odottaessa jääkää hyvästi, lasken jalkojenne juureen kiintymykseni ja kaiken muun. G.M.*

Siitä Gustaf Mannerheim ei maininnut Kitty Linderille mitään, että seuraavalla viikolla hän aikoi pistäytyä tuomiokapituliin hakemaan itselleen tärkeän todistuksen.

Gustaf ja Anastasia Mannerheimin avioero-oikeudenkäynti oli pidetty 10. maaliskuuta 1919 Hangossa. Anastasia Mannerheimin ei saapunut paikalle.

Yllättäen Mannerheimin edustaja haki käsittelyyn kuukauden jatkoaikaa.

Uusi istunto oli pidetty 7. huhtikuuta 1919, eikä Anastasia Mannerheim tällöinkään saapunut Hankoon.

Ero tuomittiin saman tien.

Julkisuuteen ei vuotanut pihaustakaan.

Gustaf Mannerheim oli vapaa mies. ■

Kirjeet on suomentanut FM Wilhelm Brummer. Lähteinä myös J. E. O. Screen: *Mannerheim* (Otava, 2001); Stig Jägerskiöld: *Mannerheim 1918*; (Otava, 1967); *Kanava*-lehden 4–5/2003 kirjoitus *Malitiosa Desertio*; Jouko Eevan gradu (Turun yo, 1995). Taustatiedot: Linderin suku sekä historioitsijat Wilhelm Brummer, Jussi Kuusanmäki ja Pertti Vuorinen sekä siviilioikeuden professori Urpo Kangas.

Kirjeet luettavissa ja myös kuunneltavissa kokonaisuudessaan: hs.fi/kuukausiliite. Niitä soitetaan myös Radio Helsingissä la 7. heinäkuuta alkaen klo 13.